

Tardymo izoliatoriuje vykdomos resocializacijos veiksmingumas: kalinamųjų nuomonės tyrimas

Laima Liukinevičienė¹, Donatas Mikalauskas²

¹ Šiaulių universitetas, P. Višinskio g. 38, LT- 76352 Šiauliai; El. paštas: laima.liukineviciene@su.lt

² Šiaulių tardymo izoliatorius, Trakų g. 10, LT- 76286 Šiauliai; El. paštas: donatasepm@gmail.com

The article has been reviewed.

Received on 7 September 2018, accepted on 31 December 2018

Anotacija

Įkalinimo įstaigoms tenka iššūkis parengti kalinamąjį socialiai integruotis į visuomenę. Resocializacijos, vykdomos laisvės atėmimo įstaigoje, veiksmingumo vertinimas tampa diskusijų objektu. Nebepakanka kiekybinių rodiklių ir labiausiai paplitusio kriterijaus – nusikaltimo recidyvo sumažėjimo kalinamajam išėjus į laisvę. Remiantis mokslininkų požiūriu, kad pravartu tirti patį resocializacijos procesą ir net subjektyvias jos dalyvių nuomones, Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Kalinamųjų apklausa parodė per paskutinius metus čia vykdomos kalinių resocializacijos pažangą. Taip pat išryškinti ir proceso veiksmingumą mažinantys veiksniai: netenkinančios buitinės sąlygos, psichologinės pagalbos trūkumas, nuteistąjį žeminantis personalo elgesys, resocializacijai reikalingų išteklių (paslaugas organizuojančių ir teikiančių darbuotojų kompetencijų, infrastruktūros) nepakankamumas ir kt.

Pagrindiniai žodžiai: kalinių resocializacija, nuteistųjų socialinė rehabilitacija, įkalinimo įstaiga.

Įvadas

Lietuva yra viena iš Europos Sąjungos šalių, kurioje 100 000 gyventojų tenka didžiausias skaičius įkalinimo įstaigose laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų: 2015 m. 100 000 gyventojų teko 255, 2016 m. – 239 kalinamieji, o Suomijoje 57, Vokietijoje 76, Lenkijoje 196 (Dünkel, Sakalauskas, 2017, 95). 2016 m. pabaigoje Lietuvoje buvo iš viso 6815, 2017 m. 6599 kaliniai – nuteistieji ir suimtieji (Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ataskaitos, 2016, 2017). Nors šis sumažėjimas yra žymus (kalinamieji 2014 m. sudarė 0,31 proc. Lietuvos visų gyventojų, 2016 m. ir 2017 m. – 0,23 proc.), bet jis vis dar yra aukštas, palyginti su kitomis ES valstybėmis.

Minėtu laikotarpiu buvo stebimas didelis laisvės atėmimo vietų įstaigų užimtumas: Lukiškių tardymo izoliatoriuje – 118 proc., Šiaulių tardymo izoliatoriuje – 120 proc., Pravieniškių pataisos namų-atvirojoje kolonijoje – 112 proc., Kybartų pataisos namuose – 105 proc. (Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programa, 2014). Nuo 2002 iki 2016 m. 50 proc. išaugo vidutinė įkalinimo trukmė (2016 m. ji sudarė 80 mėn.). Didelis kalinamųjų skaičius reikalauja didelių investicijų į infrastruktūrą, personalo rengimą, ilgas kalinimas sukelia daug problemų personalui įgyvendinant resocializaciją – nuteistųjų integraciją į visuomenę.

Lietuvos ir užsienio mokslininkų (G. Sakalauskas, A. Čepas, F. Dünkel, W. Heinz ir kt.) pastarojo dešimtmečio tyrimuose buvo skelbiama, kad vienas pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – pernelyg dažnas laisvės atėmimo bausmių taikymas (Mackevičius, Rakštelis, 2010), ilga įkalinimo bausmė (Sakalauskas, 2017, 165), tai, kad baudžiamąja teise neįmanoma išspręsti socialinių problemų. Valstybė turi dėti daugiau pastangų plėtodama nusikaltimų prevenciją ir mažindama galimybes padaryti pakartotiną nusikaltimą (Heinz, 2017, 84). Tai įpareigoja ir ES teisės aktai, JT rekomendacijos. Europos Tarybos 2006 m. priimtose *Europos kalėjimų taisyklėse* (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Rec (87) 3 dėl Europos kalėjimų taisyklių, 2006) išskirtinai akcentuojami kalinamųjų resocializacijai svarbūs principai, privalomi visoms šalims narėms, pavyzdžiui, teisėtumo, proporcingumo, reintegracijos, gyvenimo sąlygų įkalinimo įstaigose prilyginimo sąlygoms laisvėje. Šiame dokumente aktualizuojamas svarbią vie-

šąją paslaugą teikiantis personalas, įkalinimo įstaigų bendradarbiavimas su išorinėmis socialinėmis tarnybomis, būtinybė įtraukti visuomenę į kalinamųjų integracijos į visuomenę procesą. Vieninteliu laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslu yra laikoma resocializacija. 2015 m. JT priimtos vadinamosios *Mandelos taisyklės* (United Nations Office on Drugs and Crime. The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), 2016), kuriose resocializacijos koncepcija išdėstoma dar aiškiau. Įkalinimo tikslą – visuomenės apsaugą ir nusikalstamumo mažinimą – rekomenduojama įgyvendinti per švietimą, bendrąjį ugdymą ir profesinį lavinimą bei darbą, socialinę pagalbą, sveikatos priežiūrą, laisvalaikio ir užimtumo priemones, sporto ir religinius renginius, atsižvelgiant į individualius kalinamųjų poreikius (Dünkel, Sakalauskas, 2017, 128).

Suvokiant, kad įkalinimo įstaiga nėra pati tinkamiausia vieta asmens socialinei integracijai į visuomenę, šioms įstaigoms šiandien tenka dideli išbandymai. Jos jau nebėra vien bausmės, apribojant asmens veiklas laisvės atėmimu, vieta. Šios įstaigos tampa nusikaltusių asmenų parengimo integruotis į visuomenę ir ateityje nenusikalsti vieta. Pokyčiai šioje srityje dinamiški, praktika nespėja su mokslininkų ir Europos Sąjungos teisės, JT rekomendacijomis. Lietuva žengia tik pirmus žingsnius kokybiško resocializacijos proceso įkalinimo įstaigose link. Nors nuo 2014 m. padaryta labai daug (laisvės atėmimo vietų modernizavimas valdomas strategiškai, kuriamos metodikos socialinės reabilitacijos įgyvendintojams, didinamas elgesio keitimo ir užimtumo programų skaičius, laisvės atėmimo įstaigose dirbantis personalas kelia kvalifikaciją, aktyvinamas įstaigų bendradarbiavimas su aukštosiomis mokyklomis, mokslo institutais ir kt.), dar nepakankamai skiriama lėšų kalinamųjų gyvenimo sąlygoms, jų psichologinei pagalbai. Resocializacijos procesas dar nėra pakankamai aiškiai struktūruotas valstybės dokumentuose, tik paskutiniaisiais metais aktyviai pradėta kalbėti apie kompleksinį šio klausimo sprendimą, susiejant nusikaltimo prevenciją, resocializaciją įkalinimo įstaigoje kaip asmens pasirengimo dirbti nenusikalstant laisvėje, integruotis į visuomenę gaudant reikalingą pagalbą iš valstybės, visuminį procesą. *Resocializacija* vis dar suprantama siaurai, t. y. kaip *socialinė reabilitacija*.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos įkalinimo įstaigose jau keleri metai įgyvendinamos *socialinės reabilitacijos* programos tampa svarbia priemone rengiant nuteistąjį arba suimtąjį integruotis į visuomenę nenusikalstant. Įkalinimo įstaigose, kurių veiklą koordinuoja Kalėjimų departamento Resocializacijos skyrius, sukurti socialinės reabilitacijos

skyriai, dirba atitinkamas personalas. Moksle aktyviai diskutuojama, kurie rodikliai geriausiai parodo *socialinės reabilitacijos / resocializacijos* priemonių veiksmingumą. Ilgą laiką matuojamas mažėjančio pakartotino nusikalstamumo išėjus į laisvę rodiklis kaip *resocializacijos / socialinės reabilitacijos* veiksmingumo įrodymas vis plačiau diskutuojamas kaip nepakankamas.

Lietuvoje *resocializacijos*, vykdomos įkalinimo įstaigose, veiksmingumo tyrimų kalinamųjų požiūriu nėra daug. 2012 m. atskiri socialinės reabilitacijos proceso įgyvendinimo aspektai kalinamųjų požiūriu tirti Alytaus, Vilniaus, Pravieniškių pataisos namuose, pristatyti R. Vaičiūnienės publikacijose. Šiaulių tardymo izoliatorius iki šiol dar nebuvo tirtas tokiu aspektu, nors galimybė tirti situaciją, resocializacijos tikslingumą ir veiksmingumą, lyginti gautus rezultatus iš kelerių metų perspektyvos yra svarbi ES nuostata.

Šiaulių tardymo izoliatoriuje – vienoje iš 11 Lietuvos Respublikos Kalėjimų departamentui pavaldžių įkalinimo įstaigų – iki 2020 metų pagal *Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programą* (2014) numatyta sukurti modernią infrastruktūrą (Valstybės investicijų projektas „Šiaulių tardymo izoliatoriaus iškelimas iš miesto centrinės dalies į Malavėniukių kaimą 1, Ginkūnų seniūnija, Šiaulių rajonas“), nes dabartinė yra nepalanki efektyviai kalinamųjų resocializacijai. 2017 m. šioje įstaigoje buvo atliktas tyrimas, kuris išsamiai pristatytas Donato Mikalauko magistro darbe „Įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos valdymo kaita: Šiaulių tardymo izoliatoriaus atvejis“ („The Change of Social Rehabilitation Management at Imprisonment Establishments: Case Study at Šiauliai Remand Prison“). Atskiro šio tyrimo dalys bendradarbiaujant straipsnio autoriams (magistrai ir jo vadovei) išplėtos ir tapo pristatomo straipsnio empirinės dalies pagrindu.

Šiame straipsnyje pristatomo **tyrimo tikslas** – ištirti kalinamųjų resocializacijos proceso Šiaulių tardymo izoliatoriuje veiksmingumą ir proceso gerinimo galimybes iš kalinamųjų perspektyvos.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti resocializacijos įkalinimo įstaigoje proceso ir galimybių vertinti jo veiksmingumą, sėkmę teorinius aspektus.
2. Atliktų resocializacijos procese dalyvaujančių kalinamųjų nuomonės tyrimo rezultatų pagrindu išvelgti galimas tardymo izoliatoriuose vykdomo resocializacijos proceso tobulinimo kryptis.

Tyrimo objektas – tardymo izoliatoriuje vykdoma kalinamųjų resocializacija ir socialinė reabilitacija. **Tyrimo metodai:** mokslinės literatūros, statistinių ir kitų šaltinių analizė, kiekybinis tyrimas (taikant anketinę apklausą) ir gautų rezultatų analizė.

Įkalinimo įstaigoje vykdomų resocializacijos ir rehabilitacijos procesų teoriniai aspektai

Sitikdami su socializacijos teoretikais, kad *socializacija* – tai procesas, kuriame žmogus išmoksta grupės, kuriai jis priklauso, normų, vertybių ir orientacijų, kad tai per socialinę aplinką perduodamas elgesio būdų, mąstymo stilių, jausmų, žinių, motyvacijos ir vertybinių orientacijų mokymasis; kad mokymosi procesas vyksta per stebėjimą, mėgdžiojimą, palyginimą, vengimą, bandymą ir supratimą, jis gali būti intensyvesnis arba lėtesnis; kad socializacijos tikslai yra intelektualių sugebėjimų ir pasitikėjimo savimi įgijimas, pasiekimų motyvacija, sąžinės formavimas, sugebėjimas ir pasirengimas produktyviam konfliktų sprendimui ir solidarumui (Kaiser, 1996), mes kartu pritariame ir nuomonei, kad *resocializacija*, t. y. platesnis procesą ir jo rezultata (kalinto asmens socialinė integracija į visuomenę) apibūdinantis terminas, yra sunkiai įgyvendinama įkalinimo įstaigoje, bet valstybė privalo tai daryti siekiant visuomenės saugumo ir nusikalstamumo mažinimo. Pasak mokslininkų, *resocializacijos* sąvokoje galima atrasti valstybės siekiamą grįžtamąjį prievartinį naujos socializacijos procesą, kuris yra ir neįmanomas, ir turi panašių totalios valstybės veikimo bruožų, kaip ir siekiant „pataisyti“ asmenis (Kaiser, 1996, 198; cit. Sakalauskas, 2015, 55).

Remdamiesi naujausiomis Lietuvos mokslininkų, rašančių kalinamųjų resocializacijos gerinimo įkalinimo įstaigose klausimais, išvalgomis, mes šiame straipsnyje pasitelksime *resocializacijos* ir *socialinės rehabilitacijos* terminus, pagal galimybes atskirdami kontekstus ir situacijas. Dažnai *socialinės rehabilitacijos* (šis žodžių junginys pakeitė anksčiau vartotą „auklėjamojo darbo su nuteistaisiais“ terminą) ir *resocializacijos* terminai Lietuvos moksle buvo vartoti sinonimiškai, teisės aktuose ir dabar figūruoja abu terminai. Įkalinto asmens *socialinės rehabilitacijos planas* minimas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakyme Nr. V-313 „Dėl individualaus socialinės rehabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“, priimtame 2015-08-26; tardymo izoliatorių vadovybė (direktorius, jo pavaduotojas), atsakinga už veiksmingą resocializacijos proceso įgyvendinimą, tardymo izoliatoriuose padaliniai, įgyvendinantys kalinamųjų *resocializaciją*, vadinami socialinės rehabilitacijos skyriais, o šių padalinių veiklą centriniu lygmeniu koordinuoja Kalėjimo departamento Resocializacijos skyrius. Ilgą laiką *nuteistųjų socialinė rehabilitacija* mokslininkų buvo pristatoma kaip platus procesas, valstybės ir savivaldos, visuomeninių organizacijų bei kitų juridinių ir fizinių asmenų konstruktyvi sąveika, apimanti nuteistųjų gero vardo atitaisymą, humaniškų

santykių su auka atkūrimą, moralinės ir materialinės žalos atlyginimą, teisių grąžinimą, teistumo panaikinimą, fizinį, psichologinį, pedagoginį, medicininį, teisinį, dorovinį parengimą integruojantis į visuomenę, socialinio statuso atkūrimą, visateisio piliečio ugdymą, kad nuteistasis galėtų pakankama gerai funkcionuoti visuomenėje ir taptų naudinga bei vertinga asmenybe tiek pačiam sau, tiek šeimai ir visuomenei (Dermontas, 2004), t. y. kaip platesnis, artimesnis *resocializacijos* terminui šiandienine prasme. Pasak Sakalausko (2015), Vaičiūnienės (2017), šie terminai iš esmės skiriasi. *Socialinė rehabilitacija* tinka kalbant apie psichologinį asmenybės atkūrimą ar garbės susigrąžinimą, o *resocializacija* apima kur kas platesnį kontekstą, t. y. įgūdžių ir gebėjimų, padedančių gyventi nenusikalstant, lavinimą ir sėkmingą grįžimą į visuomenę (Vaičiūnienė, 2017, 186, cit. Sakalauską, 2015, 11–14).

Mokslininkų nuomone, asmens kalinimas nėra tinkamiausia *resocializacijos* priemonė. Priešingai, įkalinimas dažniausiai veikia kontraproduktyviai, todėl neturėtų būti suvokiamas ir taikomas kaip neva skatinantis teigiamą asmens pokytį. Laisvės atėmimas, pasitelkiamas kaip kraštutinė priemonė, kiek įmanoma mažiau ribojanti kalinamų asmenų galimybes ir taikoma kuo trumpesniai laikui, yra baudimo ir bausmių vykdymo politikos realybė, todėl jo vykdymas turi būti organizuojamas pragmatiškai, žvelgiant į visuomenės interesus, išsaugant nuteistųjų žmogiškąjį orumą, nepažeidžiant kertinių žmogaus teisių, nuteistojo asmens judėjimo laisvės neribojant labiau, nei tai yra būtina, žvelgiant į prognozuojamą padėtį po bausmės atlikimo. Kitaip tariant, įkalinimo įstaiga nėra tinkama vieta asmens integracijai, bet jei jis ten pakliuvo, integruotis būtina, kad perspektyvos išėjus į laisvę nebūtų dar blogesnės nei prieš tai (Sakalauskas 2015).

Analizuodami įvairių valstybių patirtis, matome, kad šalys *nuteistųjų resocializacijos modelius* pasirenka pagal savo baudžiamąją politiką (Žilinskienė, Tumilaitė, 2011). Iš šiuo metu dažniausių dviejų kryptų *resocializacijos modelių* – rizikos-poreikio-reakcijos (angl. *Risk-Need-Responsivity Model*) ir gero gyvenimo (angl. *Good Lives Model*) (Ward, Yates, Willis, 2012) Lietuvoje taikomi modeliai yra artimesni pirmajai grupei (Uscila, 2015), bet palaiptiesniui integruojamos ir gero gyvenimo modeliuose naudojamos priemonės. XX a. paskutiniais dešimtmečiais išbandytas *Rizikos-poreikio-reakcijos modelis* taikomas visame pasaulyje nusikaltusiems asmenims įvertinti ir reabilituoti (Beck, 1992). Šio modelio kritikai akcentuoja nepakankamą dėmesį socialiniams, kultūriniais veiksniams, mano, kad modelis per mažai motyvuoja nuteistąjį (Žilinskienė, Tumilaitė, 2011), nes didžiau-

šias dėmesys skiriamas nusikaltimo rizikai valdyti, nauda apibrėžiama daugiau iš visuomenės perspektyvos. XXI a. pradžioje pasiūlytas *Gero gyvenimo modelis* sėkmingai plėtojamas Jungtinių Amerikos Valstijų, Australijos, Anglijos, Švedijos ir kitose pasaulio valstybėse: pagrindinis dėmesys skiriamas ne tik nuteistąjį supančios aplinkos, gyvenimo gerinimui, bet ir individualiems kalinamojo poreikiams. Nuteistasis motyvuojamas turėti ir siekti jam pačiam svarbių tikslų. Taikant šį modelį, socialinės reabilitacijos specialistui svarbu identifikuoti asmeniui reikalingas gėrybes tam, kad būtų galima parinkti reikiamus instrumentus. Tam, kad asmenys nebenusikalstų, jiems turi būti suteikiamos žinios, įgūdžiai, galimybės ir išteklių gyventi „gerą“ gyvenimą, atsižvelgiant į jų konkrečias preferencijas, interesus ir vertybes (Ward, Maruna, 2007).

Akivaizdu, kad poreikis didinti *nuteistųjų motyvaciją resocializuotis* tampa svarbiu akcentu modernizuojant Lietuvos įkalinimo įstaigas. Kad šis tikslas būtų įgyvendintas, Kalėjimų departamentas prie LR Teisingumo ministerijos nuo 2009 metų vykdo Norvegijos lėšomis finansuojamą programą „Pataisos, įskaitant bausmes be įkalinimo“ (5 projektai), pastaraisiais metais programą „Bausmių sistema“, kurios įgyvendinimo ataskaitos pateikiamos viešai nuo 2014 m. Šiomis programomis įkalinimo įstaigose siekiama sukurti efektyvią *nuteistųjų resocializacijos sistemą*, kurioje turi būti resocializacijai palanki aplinka, sumodeliuota resocializacijos planavimo ir vykdymo sistema, dirbtų kvalifikuotas personalas, būtų platus spektras elgesio keitimo priemonių, atsirastų individualios diagnostikos sistema. Kaip konsultantai šiame procese pakviesti Lietuvos teisės instituto mokslininkai.

Kalinamųjų įkalinimo įstaigose *resocializacijos* procesą koordinuoja LR Kalėjimų departamente esantis Resocializacijos skyrius. Šiuo metu Lietuvoje yra 11 įkalinimo įstaigų: Alytaus, Kybartų, Panevėžio, Marijampolės, Vilniaus pataisos namai, Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai, Pravieniškių pataisos namai-atviroji kolonija, Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas, Šiaulių ir Kauno tardymo izoliatoriai, Laisvės atėmimo vietų ligoninė. Kiekvienoje įkalinimo įstaigoje sukurtas direktoriaus pavadotojui pavaldus socialinės reabilitacijos skyrius, kuriam vadovauja skyriaus viršininkas; skyriaus specialistų būriui – būrio viršininkas. Remiantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. V-313 „Dėl individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“ individualų kalinamojo *socialinės reabilitacijos planą* į įstaigą naujai atvykusiam asmeniui sudaro socialinės reabi-

litacijos skyrių būrių viršininkai. Kalinamojo *resocializacijos* procese dalyvauja ir kitų skyrių (apsaugos ir priežiūros, kriminalinės žvalgybos, sveikatos priežiūros), tarnybų (psichologinė tarnyba) darbuotojai. Pastaraisiais metais vis aktyviau pasitelkiamos kitos institucijos, nevyriausybinių organizacijų, savanoriai.

Kalinamųjų resocializacijos įkalinimo įstaigoje tikslai ir veiksmingumo tyrimo galimybės

Suvokus, kad, siekiant visuomenės saugumo, atskirais atvejais įkalinimas yra būtinas, tai yra brangiai valstybei kainuojantis procesas, logiška siekti, kad išėjęs iš įkalinimo įstaigos asmuo gebėtų gyventi nenusikalstamas. G. Sakalausko nuomone, įkalinimo įstaigoje vykdoma *kalinamųjų resocializacija kaip jų įgalinimas socialinei integracijai* gali būti sėkminga, jeigu bus sukurtos šios prielaidos, sąlygos:

- 1) įgalinimas, sukuriant sąlygas gyvenimui nenusikalstant, pvz., stiprinant jų perspektyvas darbo rinkoje, išsiaiškinant finansinę padėtį, užtikrinant apgyvendinimą, mažinant smurto riziką ir pan.;
- 2) maksimaliai įmanomas kalinimo atvėrimas (trumpalaikės išvykos, darbas, mokymasis ir dalyvavimas resocializacijos programose už įstaigos ribų, atostogos ir kt.);
- 3) įvairių tarnybų ir organizacijų iš išorės įtraukimas;
- 4) planingas (pradedant nuo pirmos kalinimo dienos) nuoseklus ir nepertraukiamas (re)socializacijos procesas, nenutrūkstamas išėjus į laisvę;
- 5) gerai atrinktas, apmokytas, kompetentingas ir galimybes įsivertinti savo veiklą turintis personalas, sugebantis kurti pozityvų santykį su nuteistaisiais, gerai suvokiantis nuteistųjų gyvenimo problematiką, nusikalstamo elgesio kontekstą ir veiksmus, žinantis kalinimo tikslą ir jam pritariantis, turintis priemonių kartu su nuteistaisiais jų siekti;
- 6) gerai apgalvotos ir daugelį kokybės kriterijų atitinkanti programa (Sakalauskas, 2017, 176–177).

Lietuva dar tik žengia pirmuosius žingsnius kokybiško, nuoseklaus, aiškiai struktūruoto *resocializacijos* įkalinimo įstaigose įgyvendinimo linkme. Akivaizdu, kad kalinamieji ir *resocializacijos* procesą turintys padėti įgyvendinti įkalinimo įstaigos darbuotojai kol kas nėra pakankamai pasirengę šiems procesams: pirmiausia trūksta pačių kalinamųjų motyvacijos aktyviai naudotis siūlomomis priemonėmis (Vaičiūnienė, 2017, 187), trūksta profesionalių, empatija pasižyminčių darbuotojų, gebančių koky-

biškai įgyvendinti numatytas priemones, jas individualizuoti, megzti su nuteistaisiais pozityvius kontaktus.

Analizuojant Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, jam pavaldžių įkalinimo įstaigų internetinėse svetainėse viešinamą informaciją, matyti, kad strateginiuose, operatyviniuose dokumentuose, veiklos ataskaitose, pareigybės aprašymuose kalbama apie *veiksmingos nuteistųjų resocializacijos vykdymą*, apie socialinės reabilitacijos *veiksmingumo* padidinimą. 2018 m. pradžioje dauguma įstaigų vadovų tarp prioritetinių veiklos uždavinių yra nurodę poreikį „padidinti resocializacijos proceso *veiksmingumą*“. Kaip žinia, veiklos *efektyvumą* mes paprastai siejame su išteklių panaudojimu, o *veiksmingumą* su rezultatais. *Tai kas yra resocializacijos proceso rezultatas? Kaip jį matuoti?*

Laisvės atėmimo įstaigų teikiamų *socialinės reabilitacijos* paslaugų, programų *veiksmingumą* pamatuoti yra ganėtinai sudėtinga. Mokslininkai nuolat diskutuoja apie kriterijus, kuriais būtų galima pamatuoti įkalinimo įstaigose vykdomos kalinamųjų *resocializacijos* efektyvumą, naudą, veiksmingumą (Ward, Maruna 2007; Sakalauskas 2008–2017). Ilgą laiką vienu iš pagrindinių sėkmingos *socialinės reabilitacijos* taikymo įkalinimo įstaigose rodiklių buvo laikomas to paties asmens pakartotinio nusikaltimo padarymo sustabdymas, kitaip, nusikalstamų veiklų recidyvo mažėjimas. Pastarųjų metų mokslininkų tyrimai liudija tokių rodiklių ribotumą, nes laisvės atėmimo įstaigoje *resocializacijos procese* dalyvavusio asmens integracijai į visuomenę įtakos turi ir kiti veiksniai (situacija darbo rinkoje, socialiniai ryšiai laisvėje, individualios kalinamųjų socialinės charakteristikos ir kt.), *socialinės reabilitacijos* programų veiksmingumas gali išryškėti tik po daugelio metų, pakartotinai padaryta nusikalstama veika gali būti ne tokia intensyvi kaip ankstesnė ir kt. (Farrall, 2014; Probacijos veiksmingumo vertinimas, 2015, 22–29).

Vertinant veiklos *veiksmingumą* yra svarbu susitarti dėl *veiksmingumo* matavimo rodiklių, juos nuolat stebėti, tobulinti. Šiuo metu Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos programos „Bausmių sistema“ uždavinių įgyvendinimui numatyti šie veiksmingos nuteistųjų socializacijos ir reabilitacijos vertinimo kriterijai (Probacijos veiksmingumo vertinimas, 2015, 44):

- dirbančiųjų ir besimokančiųjų asmenų dalis, nes dalyvavimas mokymuose, darbinėje veikloje kuria pozityvius socialinius ryšius, mažina socialinę atskirtį (Dobryninas, Sakalauskas, Žilinskienė, 2008);
- atlyginusių nusikalstama veikla padarytą materialinę žalą asmenų dalis (atkuriamasis teisingumas);

- elgesio keitimo programos baigusiu asmenų dalis.

Mokslininkai mato ir kitų kriterijų taikymo vertinant resocializacijos veiksmingumą galimybių, pvz., *nuteistųjų, įgijusių specialybę, skaičius; įgijusių paklausą turinčių specialybę skaičius; priklausomų nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų nuteistųjų skaičiaus mažėjimas; procentas savanoriškai dalyvaujančių elgesio korekcijos programose asmenų palyginti su visų priklausomų asmenų skaičiumi; mokytojų ir specialistų, dalyvaujančių kvalifikacijos tobulinimo mokymuose narkomanijos prevencijos srityje, skaičius*. Diskutuojami kriterijai: *neturinčių drausminių nuobaudų nuteistųjų dalis* (proc.); *įkalinimo įstaigose reabilitacijos skyriuose dirbančių specialistų, dalyvaujančių mokomuosiuose vizituose į ES valstybių institucijas, skaičius; narkotinių ir psichotropinių medžiagų patekimo į laisvės atėmimo vietas užkardymo procesas* ir kt. (Probacijos veiksmingumo vertinimas, 2015, 56).

J. Shapland ir kt. (Vokietija) teigia, kad veiksmingumą galima matuoti ir pagal tai, ***kaip institucijai pavyksta teikti resocializaciją skatinančias paslaugas (angl. Outputs) ir įgyvendinti numatytus tikslus (angl. Outcomes)*** (Probacijos veiksmingumo vertinimas, 2015, 59; cit. Shapland ir kt., 2012, 4). Tai gali būti matuojama ir subjektyviais būdais, pvz., tiriant su resocializacijos veikla susiduriančių asmenų nuomonę. Tokios praktikos turi Vokietijos, Anglijos įkalinimo įstaigos. Kompleksiniuose čia atliekamuose tyrimuose pasitelkiama ne vien oficiali nusikalstamo recidyvo statistika, sutarti ir sekami rodikliai, bet ir subjektyvi resocializacijos dalyvių (kalinamųjų ir pareigūnų) nuomonė apie teikiamas paslaugas ir jų kokybę.

Matydami, kad moksle kol kas aktyviai kritikuojama valstybės politika matuoti resocializacijos įkalinimo įstaigose veiksmingumą vien pagal mažėjantį pakartotinį nusikaltimų skaičių ar kt. kiekybinius rodiklius, užsienio ir Lietuvos mokslininkai aktyviai pasisako už kriterijų kompleksškumą. Šiaulių tardymo izoliatoriuje atliktame tyrime buvo pasitekti objektyvūs (statistika) ir subjektyvūs (kalinamųjų nuomonė) vertinimo kriterijai. Mūsų nuomone, kalinamųjų požiūris, vertinant tardymo izoliatoriuje vykdomą resocializacijos procesą, gali būti kaip papildoma medžiaga siekiant veiklos veiksmingumo.

Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomo resocializacijos proceso veiksmingumas: kalinamųjų nuomonės tyrimo rezultatai

Pagrindinis Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – ŠTI, Izoliatoriaus) planavimo dokumentas yra *metinis veiklos planas*. 2016, 2017 m. planuose pažymima, kad vienas iš pagrindinių organizaci-

jos siekių yra vykdyti veiksmingą nuteistųjų resocializaciją. Pagal Izolatoriaus 2016 m. veiksmų planą socialinės rehabilitacijos proceso efektyvumui pasiekti numatomi šie veiksmai: teikti psichologinę pagalbą įstaigoje laikomiems suimtiesiems ir nuteistiesiems; ugdyti nuteistųjų dorovines savybes; teikti socialinę pagalbą įstaigoje laikomiems suimtiesiems ir nuteistiesiems; vykdyti kriminalinės subkultūros išgyvendinimo tarp nuteistųjų prevenciją; suimtiesiems ir nuteistiesiems teikti švietėjišką veiklą narkomanijos žalos ir kitais priklausomybių ligų klausimais; įtraukti nuteistuosius į darbinę veiklą; suimtųjų ir nuteistųjų užimtumas pozityviomis veiklomis; siekiant didinti nuteistųjų galimybes integruotis į darbo rinką išėjus į laisvę, organizuoti ir sudaryti sąlygas nuteistiesiems įsigyti profesinę kvalifikaciją (Šiaulių tardymo izolatoriaus 2016 metų veiklos planas, 2016). Izolatoriuje socialinės rehabilitacijos skyriuje 2016–2017 m. numatyta 16 etatų, 2016 m. buvo 11 būrių, kuriems vadovavo būrių viršininkai.

Tyrimo metodologija. Suimtųjų nuomonės tyrimas atliktas 2017 metų balandžio mėn., respondentais pasirinkti tuo metu ŠTI kalintys 397 vyrai ir moterys, nepilnamečių įstaigoje nebuvo. Išdalinta 300 anketų, atsakymus į klausimus pateikė ir iki galo anketas užpildė 279 respondentai. Kiekybinio tyrimo turinys išreiškiamas 5-iais pagrindiniais teminiais klausimų blokais: demografinis; Izolatoriaus socialinės rehabilitacijos specialistų veiklos vertinimas; organizacijos paslaugų kaita ir jų valdymas; resocializacijos ir socialinės rehabilitacijos veiksmingumas; aplinkos įtaka kalinamojo resocializacijai.

Gautiems kiekybiniais duomenims susisteminti ir analizuoti panaudota statistinė *IBM SPSS Statistics 2.0* programa. Buvo skaičiuoti visų kintamųjų vertinimo vidurkiai (M) ir vertinimų vieningumas (standartinis nuokrypis). Tyrimo rezultatų vidurkiams palyginti naudota SPSS programos ANOVA vidurkių palyginimo ir dispersinė analizė.

Demografiniai respondentų rodikliai. Apklausoje dalyvavusių 279 respondentų struktūrinė sudėtis pagal lytį: 95 proc. nurodė „vyras“, 5 proc. „moteris“. Pagal amžių tyrime vyravo 18–40 metų asmenys (76 proc.). Kitos amžiaus grupės: per 22 proc. (41–55 m.) ir daugiau kaip 1 proc. (56 ir daugiau). Pagal išsilavinimą žymi dalis turi pagrindinį (47,7 proc.), kiti profesinį (22,9 proc.), pradinį (21,5 proc.) išsilavinimą. 22 asmenys (7,9 proc.) teigė turintys aukštąjį išsilavinimą (dauguma jų *suimtieji*). Išsilavinimas nėra kriterijuskuriskonstruoja turimos informacijos kiekį, tačiau gali reikšti asmens suinteresuotumą kaupti, gebėjimą dalintis turi-

ma informacija. Siekiant gauti informacijos apie *socialinės rehabilitacijos / resocializacijos* procesų kaitą įkalinimo įstaigose, respondentų buvo prašyta nurodyti teistumų skaičių. 49,8 proc. asmenų laisvės atėmimo įstaigoje kali pirmą kartą, 48,7 respondentų nurodė, kad laisvės atėmimo bausmę jau yra atlikę ir anksčiau, likusieji anketoje nepažymėjo šio požymio. Tyrimo metu kalinamieji buvo skirstomi į *suimtuosius, nuteistuosius, nuteistuosius arešto bausme*.

Kalinamųjų nuomonių analizės rezultatai. **Kalinamųjų įsitraukimas į socialinės rehabilitacijos programas.** Šiaulių tardymo izolatoriuje 2016 m. buvo vykdoma 10 nuteistųjų socialinės rehabilitacijos programų (2017 m. vykdomos 9). Į kalinamiesiems pateiktų socialinės rehabilitacijos programų sąrašą nebuvo įrašytos tik 2016 m. aprobuotos ir pradėtos taikyti programos, pvz., Socialinių įgūdžių lavinimo programa (parengta bendradarbiaujant Kauno tardymo izolatoriui su Liepojos kalėjimo ir Olomouco tardymo izolatoriaus kolegomis). Anketavimas parodė (žr. 1 lentelę), kad didžiausias procentas kalinamųjų yra įsitraukę į *laisvalaikio užimtumo* (M=1,44), *fizinio lavinimo* (M=1,36) ir *švietimo programas* (M=1,16). Nors visiems suimtiesiems ir nuteistiesiems yra privalomas dalyvavimas *narkotikų prevencijos programoje*, jie į šią programą įtraukiami automatiškai, prieš tai informuojant pasirašytinai, bet anketoje ne visi pažymėjo, kad dalyvauja programoje. Dalyvavimo socialinės rehabilitacijos programose vertinimas atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą buvo statistiškai reikšmingas tik vertinant *integracijos į visuomenę, pozityvaus mąstymo* ir *fizinio lavinimo* programas: Anova testo rezultatų analizė parodė, kad šiose programose daugiau dalyvauja nuteistųjų, palyginti su suimtaisiais arba arešto bausme nuteistaisiais. *Fizinio lavinimo* programose daugiau dalyvauja aukštąjį išsilavinimą turinčių kalinamųjų.

Didesnį užimtumą *fizinio lavinimo programose* paaiškina ir gana aktyvus laisvės atėmimo įstaigų įsitraukimas į nuteistųjų užimtumą būtent per šią veiklą. Remiantis Kalėjimų departamento skelbiama informacija apie socialinės rehabilitacijos tarnybų veiklą 2016, 2017 metais, tardymo izolatoriuose organizuojama daug kultūros ir sporto renginių (2016 m. 927 renginiai, atliekančių bausmę asmenų 5832), aktyvumu akivaizdžiai išsiskiria Kauno ir Šiaulių įstaigos (Šiaulių tardymo izolatoriuje 2016 m. – 60, 2017 m. – 75 renginiai), vienam *nuteistajam* per metus tenka 1 ir daugiau renginio (Socialinės rehabilitacijos tarnybų veiklos ataskaita, 2016, 2017).

Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas

Programos (P)	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Laisvalaikio užimtumo P	44,1 %	1,44	0,497
Fizinio lavinimo P	64,2 %	1,36	0,480
Švietimo P	16,5 %	1,16	0,372
Narkotikų prevencijos P	13,3 %	1,13	0,340
Adaptacijos P	10,4 %	1,10	0,306
Kultūrinio ir meninio ugdymo P	9,7 %	1,10	0,296
Pozityvaus mąstymo P	9,3 %	1,09	0,291
Integracijos į visuomenę P	7,9 %	1,08	0,270
P dėl savižudybių ir savęs žalojimo	5 %	1,05	0,219
Pilietinio ugdymo P	14,7 %	1,05	0,212

Vertinama nuo vieno iki dviejų balų, 1 reiškia *Ne*, o — *Taip*. Kuo vidurkio reikšmė arčiau dviejų balų, tuo požymio vertinimas yra svarbesnis.

Žinant, kad moksliniais tyrimais įrodyta, jog mokymas ir švietimas yra labai paveikios *socialinės reabilitacijos / resocializacijos* priemonės (New Approach to Social Problemstreatment, 2010; Uscila, Merfeldaitė, 2012), o ŠTI yra sudarytos galimybės mokytis (veikia savivaldybės įsteigtas suaugusiųjų mokymo skyrius), respondentų buvo klausta **apie pasinaudojimą galimybe mokytis**. Beveik pusė iš anketas pildžiusių asmenų (46,6 proc.) nesuinteresuota mokytis (9 proc. nedomina mokslas, 37,6 proc. tenkina turimas išsilavinimas), mokosi tik 16,8 proc. apklaustųjų. Ketvirtadalis (25,8 proc.) pažymėjo, kad nieko nežino apie tardymo izoliatoriuje organizuojamus mokymus, 10,8 proc. neišreiškė nuomonės šiuo klausimu. 41 m. ir daugiau metų amžiaus grupė šią galimybę vertina labiau, palyginti su 18–40 m. amžiaus grupe.

Palyginus besimokančiųjų įkalinimo įstaigose bendrąją statistiką (2016 m. LR mokėsi vidutiniškai kas antras įkalinimo įstaigose atliekantis bausmę; daugiau kaip pusė jų profesinio rengimo centruose) su ŠTI situacija (mokėsi kas 5 nuteistasis, visi bendrojo lavinimo programose), akivaizdu, kad šioje įs-

taigoje reikia daugiau pastangų siekiant sukurti sąlygas kalinamiesiems mokytis, juos informuojant ir apie kitas, pavyzdžiui, profesinio mokymosi galimybes.

Respondentų nuomonės, **kurios socialinės adaptacijos ir integracijos priemonės yra veiksmingiausios įkalinimo įstaigoje**, liudija gana platų pritarimą visam spektrui priemonių (žr. 2 lent.). Šis vertinimas, palyginti su 1 lentelėje pateiktais rezultatais apie įsitraukimą į programas, kelia klausimą: jeigu kalinamieji mato programų svarbą, ar jiems sudarytos sąlygos į jas įsitraukti? Statistiškai reikšmingų skirtumų buvo pastebėta vertinant šias socialinę adaptaciją ir integraciją į visuomenę didinančias priemones – *aukštos kvalifikacijos tardymo izoliatoriaus personalą ir užimtumo programas*. Vyresni kalinamieji (41 m. ir daugiau) labiau, palyginti su 18–40 m. amžiaus grupe, vertina *aukštos kvalifikacijos ŠTI personalo kokybę ir užimtumo programas*. Pasielkus Anova testą, matyti, kad *užimtumo, mokymosi programų, sporto užsiėmimų* veiksmingumą labiau linkę išvelgti *nuteistieji*, jei lyginsime juos su *suičiais ir arešto bausmės nuteistaisiais*.

Socialinės adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas

Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Sukurtos sąlygos sportui	87,8 %	3,15	0,974
Užimtumo programos	84,9 %	2,96	1,049
Kokybiško laisvalaikio programos	81,4 %	2,89	1,059
Informacinės programos	81,4 %	2,84	1,044
Mokymo programos	77,8 %	2,78	1,087
Aukštos kvalifikacijos TI personalas	79,2 %	2,72	1,049

Vertinama nuo vieno iki keturių balų. Kuo vidurkio reikšmė arčiau keturių balų, tuo kintamojo vertinimas yra svarbesnis.

Apklausoje metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, *su kokiomis problemomis susiduria asmenys, patekę į laisvės atėmimo įstaigą*. Šių problemų sprendimas neišvengiamai tampa svarbia *socialinės rehabilitacijos / resocializacijos* dalimi, nes, tikėtina, nekomplikuoja tolesnės pažangos. 3 lentelėje pateikta situacija parodo, kad *buitinės, psichologinės problemos* turi didžiulės įtakos *resocializacijos* veiksmingumui. Ne kartą ir ne vienoje byloje prieš Lietuvos Europos Žmogaus Teisių Teismas kaip esminį faktorių nurodė kalintiems pareiškėjams tekusį itin mažą gyvenamąjį plotą ir ribotas jų galimybes ju-

dėti, taip pat laikymo tokiomis sąlygomis trukmę ir kt. (Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme, 2018). Mūsų tyrimas patvirtina, kad *buitinės ir psichologinės sąlygos įkalinimo įstaigose* vis dar išlieka problema. Kalinamųjų amžius ir išsilavinimas neparodė statistiškai reikšmingų skirtumų atsakymuose. Atskirais atvejais buvo reikšmingas teisinis statusas: nuteistieji turi didesnių psichologinių problemų, palyginti su arešto bausme nuteistaisiais ir suimtaisiais; suimtieji ir nuteistieji labiau nei nuteistieji arešto bausme aktualizavo *informavimo problemas*.

3 lentelė

Veiksnių, neigiamai veikiančių kalinamųjų resocializaciją, vertinimas

Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Buitinės problemos	68,1 %	1,68	0,467
Psichologinės problemos	43 %	1,43	0,496
Informavimo problemos	38 %	1,38	0,486
Socialinės adaptacijos problemos	36,2 %	1,36	0,481

Vertinama nuo vieno iki dviejų balų, 1 reiškia *Ne*, o 2 – *Taip*. Kuo vidurkio reikšmė arčiau dviejų balų, tuo požymio vertinimas yra svarbesnis.

Kalinamieji turėjo galimybę įrašyti ir kitus veiksnius, kurie turi neigiamos įtakos jų *socialinei rehabilitacijai / resocializacijai* įkalinimo įstaigoje. Nuomonę pateikė 23 respondentai. Tarp atsakymų kaip problema dažniausiai buvo minimi *konfliktai su įkalinimo įstaigos personalu*. Į šį aspektą dėmesį dažniau atkreipė, palyginti su kitomis grupėmis, aukštąjį išsilavinimą turintys ir arešto bausme nuteistieji asmenys.

Kalinamųjų socialinę rehabilitaciją įgyvendinančio personalo veiklos vertinimas. 4 lentelės

duomenys rodo, kaip asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę ŠTI, gana pozityviai vertina *socialinės rehabilitacijos specialistų darbą, įsitraukimą, svarbą kalinamųjų resocializacijoje*. Akivaizdu, kad respondentai sutaria didžiausią įtaką priskirdami sveikatos priežiūros specialistams (M=3,97) ir socialinės rehabilitacijos skyriaus būrio viršininkams (M=3,86). Pagal kalinių žmonių nuomonę, svarbus psichologo (M=3,49), prižiūrėtojų (M=3,35) ir švietimo srities atstovų (M=3,23) dalyvavimas.

4 lentelė

Socialinės rehabilitacijos darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas

Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Sveikatos priežiūros specialistas	83,9 %	3,97	1,234
Būrio viršininkas	86,6 %	3,86	1,292
Psichologas	83,2 %	3,49	1,411
Prižiūrėtojas	80,3 %	3,35	1,384
Mokytojas	72,8 %	3,23	1,462

Vertinama nuo vieno iki penkių balų. Kuo vidurkio reikšmė arčiau penkių balų, tuo kintamojo vertinimas yra svarbesnis.

Žinant, kad daugiausia funkcijų nuteistųjų resocializacijos procese tenka socialinės rehabilitacijos skyrių specialistams, pirmiausia SRS būrio viršininkams (jų ŠTI 2016 m. dirbo 11), buvo analizuota nuteistųjų nuomonė, *kokių funkcijų atžvilgiu būrio viršininko įsitraukimas yra reikšmingas* (5 lentelė).

Pagal veiklos funkcijas SRS būrio viršininkas užtikrina nuolatinę nuteistųjų elgesio kontrolę ir korekciją, yra atsakingas už nuolatinę socialinės rehabilitacijos priemonių vykdymą (pradedant socialinės rehabilitacijos plano sudarymu) ir jų efektyvumą.

Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas

Kintamieji	Pritarimas (proc.)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Priima prašymus, pasiūlymus	72,4%	1,72	0,448
Suteikia reikalingą informaciją	54,8%	1,55	0,499
Skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje	28%	1,28	0,450
Motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose	23,7%	1,24	0,426
Sprendžia socialines problemas	19,7%	1,20	0,399
Sprendžia buitines problemas	17,9%	1,18	0,384
Paruošia išėjimui i laisvę	16,5%	1,16	0,372
Padedą spręsti tarpasmeninius konfliktus su kitais įkalintaisiais	13,6%	1,14	0,344
Padedą spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais	11,1%	1,11	0,315

Vertinama nuo vieno iki dviejų balų, 1 reiškia *Ne*, o 2 – *Taip*. Kuo vidurkio reikšmė arčiau dviejų balų, tuo požymio vertinimas yra svarbesnis.

Įvertinus respondentų atsakymų vidurkį paaiškėjo, kad labiausiai vertinamos būrio viršininkų funkcijos yra dvi: rytinio patikrinimo metu vykstantis *prašymų priėmimas ir pasiūlymų teikimas* (M=1,72) ir *reikalingos informacijos suteikimas* (M=1,55). Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas atsižvelgiant į nuteistųjų amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingas buvo vertinant šias būrio viršininkų funkcijas: *paruošia išėjimui i laisvę, suteikia reikalingą informaciją, padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais, skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje, motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose*. T-tes-
to duomenų analizė parodė, kad 41 m. ir daugiau metų amžiaus grupė šias SRS būrio viršininkų atliekamas funkcijas vertina labiau, palyginti su 18–40 metų amžiaus grupe. Remiantis Anova statistinio testo duomenimis, galima teigti, kad pradinį išsilavinimą turintys kalinamieji labiau vertina būrio viršininkų *suteikiamą reikalingą informaciją*, palyginti su aukštesnį išsilavinimą turinčiais asmenimis. Profesinį išsilavinimą turintys išreiškė didesnę pritarimą SRS būrio viršininko įsitraukimui į jų socialinę reabilitaciją per šias funkcijas: *padeda dalyvauti užimtumo veiklose ir spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais*.

Siekiant išsiaiškinti, kaip *kito socialinių reabilitacijos paslaugų kokybė institucijoje*, pirmiausia

mus domino ne pirmą kartą bausmę atliekančių suimtųjų ir nuteistųjų atsakymai. Tokių buvo daugiau nei 48 procentai (135 kalintieji). Visi ne mažiau kaip 1 kartą kalintys išreiškė pritarimą, kad padaugėjo socialinių paslaugų, atsirado naujų užsiėmimų ir programų; išaugo teikiamų paslaugų įvairovė; paslaugas teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai. Teiginį apie aukštesnės kvalifikacijos paslaugų teikėjus aktyviau, palyginti su *suimtaisiais* ir *arešto bausme nuteistaisiais*, palaikė nuteistieji.

Siekiant išsiaiškinti, *ar Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdoma socialinė reabilitacija yra reikšminga jiems asmeniškai*, respondentų paprašyta atsakyti, ar reabilitacijos procesas apskritai turi įtakos gyvenimui nelaisvėje. Gauti atsakymai liudija, kad 57,7 proc. kalinamųjų socialinė reabilitacija yra reikšminga, tik 20,8 proc. ji neturi reikšmės. Statistiškai reikšmingas buvo teisinis statusas: labiausiai socialinę reabilitaciją vertina nuteistieji arešto bausme.

Atviru anketos klausimu gauti *kalinamųjų pastebėjimai ir siūlymai apie galimybes gerinti socialinių paslaugų, užimtumo procesus* Šiaulių tardymo izoliatoriuje sudarė galimybę išskirti reikšmingus aspektus (žr. 6 lentelę), į kuriuos būtina atsižvelgti tobulinant ŠTI vykdomą kalinamųjų resocializaciją, gerinant socialinės reabilitacijos priemones.

Resocializacijos įgyvendinimo ir gerinimo galimybės ŠTI: kalinamųjų nuomonė

Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Respondentų argumentai, iliustruojantys teiginiai
Socialinės reabilitacijos proceso veiksmingumo didinimas	Adaptacijos laisvėje gebėjimų ugdymas	<...> kalbėti, kaip pritaipyti laisvėje, kad nedarytų nusikaltimų (R13); <...> reikalingos paskaitos adaptacijai ir integracijai į laisvę (R20); <...> suteikti daugiau galimybių suimtiesiems plėsti akiratį, jaustis naudingiems (R31); <...> pakviesti žmonių, kurie gali įkvėpti, papasakoti apie savo gyvenimą, po įkalinimo įstaigos (R33);
	Specifinių poreikių individualizavimas	<...> trūksta bendravimo su socialiniais darbuotojais <...> (R134); <...> trūksta teisinės pagalbos specialistų <...> (R262);
	Individualizuotos psichologų pagalbos poreikis	<...> kad kuo daugiau būtų darbuotojų, kurie su mumis dirbtų psichologiškai (R38); <...> daugiau dirbti su psichologais <...> (R272);
Kalinamųjų užimtumo didinimas	Pareigūnų požiūrio į kalinamuosius kaitos poreikis	<...> pareigūnų bendravimas prilyginamas bendravimui su gyvuliais (R46); <...> pareigūnai turi būti mokomi ir rengiamos programos dirbti su suimtaisiais (R73); kai kuriems pareigūnams praeiti psichologijos kursas (R84); <...> trūksta prižiūrėtojų mandagumo (R237); <...> supratingi pareigūnai, kurie bendrautų kaip su žmogumi (R267);
	Suimtųjų įdarbinimo galimybės plėtimas	<...> žmonėms darbo duokit, kad būtų užimtumas <...> (R24); <...> priimti visus norinčius dirbti <...> (R107); <...> suteikti darbo (R202);
	Galimybių sportuoti plėtra	<...> daugiau, kad būtų sporto užsiėmimų (R2); <...> galėtų dažniau vesti į sporto salę, į pasivaikščiavimo kiemelius ir teniso patalpas, nes vieno karto per mėnesį, manau, mažai (R16); <...> dažniau vesti į sporto salę (R164); <...> dažniau leisti sportuoti (R210); <...> futbolas (R222); į sporto salę ar teniso salę, nes dabar į mėnesį, arba kartą į 2 sav. veda (R52);
	Apskritai užimtumo didinimas	<...> daugiau užimtumo <...> (R19); <...> daugiau skirti užsiėmimų (R145); <...> dažniau išvesti iš kameros (R65); <...> kad nereiktų visos dienos praleisti kameroje (R45);
	Mokymų pasiūlos didinimas	<...> trumpų kursų mokslai (R61); <...> mokslo kursai, būreliai (R80);
	Užimtumo lauke didinimas	<...> galėtų ilgiau ir dažniau vedžioti į lauką <...> (R3);
Infrastruktūros gerinimas	Buitinių gyvenimo sąlygų gerinimas	<...> netinkamos gyvenimo sąlygos ir net nėra spintelių indams ar drabužiams sudėti (R22); <...> kameroje trūksta karšto vandens (R155); <...> gyvenimo sąlygos galėtų būti geresnės (R40); <...> nepakankama higiena (R63);
Socialinėje reabilitacijoje dirbančių pareigūnų darbo kokybės gerinimas	Grižtamojo ryšio apie paslaugas iš kalinamųjų organizavimas	<...> rengiant tas paslaugas, tačiau norint dalyvauti, ne visos vedamos <...> (R24); <...> stabilus sporto salės grafikas (R96); <...> suimtieji neįtraukiami į įstaigos buitinių reikalų sprendimą (R101);
	Darbuotojų kompetencijų socialinėje reabilitacijoje gerinimas	<...> kas stengiasi, tas turi būti skatinamas sąlygų gerinimu <...> (R43); <...> žmogų reikia taisyti gerumu, o ne jį baudžiant <...> (R43);
	SRS būrio viršininkų funkcijų tobulinimas	<...> sugražinti rytinį būrio viršininkės klausimėlį, nes be jo sunku susitvarkyti rimtus reikalus (R36); <...> būrio viršininkai neinformuoja apie naujai rengiamus užsiėmimus <...> (R183).

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių

Išskirtos kategorijos atliepia pagrindinius pasukutinių metų (2014–2018) LR laisvės atėmimo įstaigų strateginių dokumentų uždavinius: socialinės reabilitacijos proceso veiksmingumo didinimas, kalinamųjų užimtumo didinimas, infrastruktūros gerinimas, socialinėje reabilitacijoje dirbančių pareigūnų darbo kokybės gerinimas ir kt. Akivaizdu, Šiaulių tardymo izoliatoriuje būtina pasirūpinti, kad: 1) keis-

tųsi pareigūnų požiūris į kalinamuosius: tyrime dalyvavę respondentai pažymėjo *neleistiną pareigūnų elgesį su kalinamaisiais*; 2) būtų sukurtos žmogaus orumo nežeminančios buitinės ir fizinės sąlygos; 3) reikia daugiau psichologų pagalbos ir pozityvumo socialinėje reabilitacijoje (*gerosios patirties pavyzdžių*); 4) būtų didinamas užimtumo darbine veikla poreikio patenkinimas, rastųsi daugiau užimtumo

priemonių grynai ore; 5) visuomenėje plėtojantis demokratiniais procesais, kalinamiesiems suteikti daugiau galimybių dalyvauti priimant sprendimus dėl jų buitinių sąlygų, užimtumo programų ir kt.

Išvados

Pastaraisiais metais Lietuvos moksle ir laisvės atėmimo įstaigų modernizavimo politikoje, kalbant apie kalinamųjų socialinę integraciją į visuomenę, greta socialinės reabilitacijos termino pasitelkiamas platesnis resocializacijos terminas, suvokiami jų skirtumai. Resocializacija apima platesnį kontekstą, jos sėkmę nulemia daug priedaidų. Resocializacijai įgyvendinti reikalingi ne vien statutinių institucijų materialieji ir žmogiškieji išteklių, bet ir savivaldybių, kurių teritorijoje yra įkalinimo įstaigos, NVO, savanorių sutelktos kvalifikuotos pastangos įgalinti kalinamąjį turėti perspektyvą laisvėje ir paties laisvės atėmimo bausmės nuteistojo motyvacija keisti savo elgesį.

Matant šiuo metu Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje vykdomus pokyčius, akivaizdu, kad Lietuva žengia pirmus žingsnius, laisvės atėmimo įstaigoms tenka dideli iššūkiai, nes sėkmingai kalinamųjų resocializacijai reikalinga sukurti sąlygas, įgalinančias gyventi nenusikalstant, priartinančias prie gyvenimo laisvėje, koordinuojamas kompetentingo personalo, galinčio identifikuoti paveikiausius nusikaltusiojo motyvus ir individualizuoti jų poreikius keisti, pasiūlant gerai apgalvotas socialinės adaptacijos, užimtumo ir kt. programas, kurioms vykdyti pritraukti daugiau žmonių iš laisvės.

Apibendrinus šiuo metu Lietuvos įkalinimo įstaigose taikomus resocializacijos veiklos veiksmingumo vertinimo rodiklius (nusikalstamos veiklos recidyvo mažinimas, socialinės reabilitacijos programų skaičius ir į jas įsitraukusių kalinamųjų skaičius, socialinės reabilitacijos procesui vykdyti reikalingų kompetencijų įgijusių darbuotojų skaičius ir kt.), moksle diskutuojamas kaip nepakankamas, dalinius, suprantama, kad, norint taikyti įvairių šalių mokslininkų ir praktikų aprašytus vertinimo kriterijus ar net visą jų kompleksą, reikalingi nauji susitarimai, sutelktos mokslininkų ir statutinių organizacijų pastangos.

Išsiaiškinus, kad gerų patirčių kalinamųjų resocializacijoje turinčių valstybių (Vokietija, Anglija, JAV) mokslininkai pasisako ir už subjektyvių tyrimų pasitelkimą vertinant resocializacijos proceso veiksmingumą laisvės atėmimo įstaigose, Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomo kalinamųjų socialinės integracijos į visuomenę (resocializacijos tikslas) proceso veiksmingumui vertinti buvo pasitelktas kalinamųjų nuomonės vertinimas.

Šiaulių tardymo izoliatoriuje atlikto tyrimo rezultatai parodė kad, pasitelkę subjektyvią kalina-

mųjų nuomonę, mes 1) dar kartą aktualizavome pastarųjų metų Lietuvos laisvės atėmimo įstaigų strateginius uždavinius įgyvendinant resocializaciją; 2) išvelgėme atskiros įstaigos (šiuo atveju ŠTI) stiprybes ir silpnybes įgyvendinant kalinamųjų resocializaciją; 3) gavome grįžtamąjį ryšį iš kalinamųjų apie ŠTI vykdomų socialinės reabilitacijos priemonių kokybę, poreikius.

Akivaizdu, kad kalinamieji mato resocializacijos naudą laisvės atėmimo bausmės nuteistiesiems apskritai ir sau taip pat. Kritiškai vertindami dar nepakankamą personalo pasirengimą veiksmingai įgyvendinti numatytas socialinės reabilitacijos priemones, buitinę ir fizinę tardymo izoliatoriaus infrastruktūrą, jie pasisako už įvairias užimtumo galimybes (labiausiai darbinės veiklos, fizinio lavinimo) ir pirmiausia organizuojamas grynai ore. Šie asmenys pripažįsta socialinės reabilitacijos skyrių būrio viršūninkų pastangas įgyvendinant resocializaciją, pageidautų daugiau psichologinės pagalbos.

Abstrahuojant išsakyta kalinamųjų mintis, matyti, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje, kurį iki 2026 m. planuojama perkelti iš Šiaulių miesto centro į modernų kompleksą rajone, būtina keisti personalo požiūrį į čia kalinčius, kuo skubiau gerinti jų kompetencijas teikiant socialinę pagalbą, motyvuoti ištraukti į įvairias adaptacijas laisvėje galinčias padidinti programas, vykdyti platesnę informavimo kampaniją apie kalinamųjų galimybes mokytis.

Literatūra

1. Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
2. Dermontas, J. (2004). Nuteistųjų socialinė reabilitacija. *Jurisprudencija*, 2004, 51 (43), 108–123.
3. Dobryninas, A., Sakalauskas, G., Žilinskienė, L. (2008). *Kriminologijos teorijos*. Vilnius: Eugrimas.
4. Dünkel, F., Sakalauskas, G. (2017). *Įkalinimo praktikos Europos šalyse palyginimas*. Knygoje: Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje. Vilnius. Prieiga internete: <http://teise.org/wp-content/uploads/2017/11/Bausmiu-tendencijos-ir-perspektyvos-2017.pdf>.
5. *Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija dėl Europos kalėjimų taisyklių*. Prieiga internete: <http://www.coe.int/en/web/portal/home>.
6. Farrall, S. (2014). *Criminal careers in transition*. Oxford University Press.
7. Heinz, W. (2017). *Alternatyvos įkalinimui: bausmių taikymo teorija ir praktika Vokietijoje, bausmių veiksmingumo ir recidyvo tyrimų rezultatai*. Knygoje: Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje. Vilnius. Prieiga internete: <http://teise.org/wp-content/uploads/2017/11/Bausmiu-tendencijos-ir-perspektyvos-2017.pdf>.

8. Kaiser, G. (1996). *Kriminologie*. 3. Aufl. Heidelberg: C. F. MüllerVerlag.
9. *Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita*. Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metines.html.
10. *Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2017 metų veiklos ataskaita*. Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metines.html.
11. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. V-313 „Dėl Individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/48773e504bbb11e5a38cd6cdb94b0c51>.
12. *Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 22 d. nutarimu Nr. 740. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7bd858e0170c11e4afafe56485a7e49a>.
13. Mackevičius, T., Rakštelis, M. (2010). Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas. *Jurisprudencija*, 4 (122), 261–277. Prieiga internete: https://www.mruni.eu/upload/iblock/90e/14_Mackevicius_Rakstelis.pdf.
14. Mikalauskas, D. (2017). *Įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos valdymo kaita: Šiaulių tardymo izoliatoriaus atvejis*. Magistro darbas. Šiaulių universitetas.
15. New Approach to Social Problems Treatment. (2010). *Research in Social Problems and Public Policy*, 17, 77–114. Emerald Books. Prieiga internete: https://books.google.lt/books?id=aUYIj_RStQUc&pg=PA89&lp-g=PA89&dq=Ward,+Brown,+Marshal,+2004&source=bl&ots=kH3aE13EYZ&sig=4GdZG7I-ROTG0zu4mOavh_Hte4JI&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwioo8SdquncAhXKEVAKHVBwCxoQ6AEwD3oECAAQAQ#v=onepage&q=Ward%2C%20Brown%2C%20Marshal%2C%202004&f=false.
16. *Probacijos veiksmingumo vertinimas*. Mokslo studija. (2015). Red. G. Sakalauskas, L. Jarutienė. Vilnius. Prieiga internete: <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/06/Mokslo-studija-probacijos-veiksmingumo-vertinimas.pdf>.
17. Sakalauskas, G. (2007). *Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė*. Vilnius.
18. Sakalauskas, G. (2015). Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos, 2015, 2 (88). Vilnius.
19. Sakalauskas, G. (2017). *(Re)socializaciją skatinantis įkalinimas*. Knygoje: Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje. Vilnius. Prieiga internete: <http://teise.org/wp-content/uploads/2017/11/Bausmiu-tendencijos-ir-perspektyvos-2017.pdf>.
20. Schapland, J., Bottoms, A., Farrall, S., McNeill, F., Priede, C., Robinson, G. (2012). *Quality of Probation Supervision – a Literature Review*. Sheffield: Centre of Criminological Research.
21. *Socialinės reabilitacijos tarnybų veiklos ataskaita*. (2017). Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metines.html.
22. *Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2016 metų veiklos planas*. Prieiga internete: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/plonavimo-dokumentai.html.
23. Uscila, R. (2015). *Nuteistųjų resocializacijos pokyčiai Lietuvos bausmių sistemoje*. Prieiga internete: file:///C:/Users/Donatas/Downloads/nuteistuju%20pokyciai_2015_uscila_lat.pdf.
24. Uscila, R., Merfeldaitė, O. (2012). *Nuteistųjų mokymas. Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi modelis*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
25. *United Nations Office on Drugs and Crime The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)*. (2016). Wien: Vienna International Centre. Prieiga internete: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/e_ebook.pdf.
26. Vaičiūnienė, R. (2017). *Įkalinimo sąlygų resocializacijos galimybės kolektyvinio kalinimo ir kalėjimo subkultūros sąlygomis*. Knygoje: Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje. Vilnius. Prieiga internete: <http://teise.org/wp-content/uploads/2017/11/Bausmiu-tendencijos-ir-perspektyvos-2017.pdf>.
27. *Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme*. (2018). Prieiga internete: <http://lrv-atstovas-eztt.lt/naujienos/europos-zmogaus-teisiu-teismas-patvirtino-bylose-del-netinkamu-ikalinimo-salygu-sudarytus-taikius-susitarimus>.
28. Ward, T., Maruna, S. (2007). *Rehabilitation. Beyond the risk paradigm*. New York: Routledge.
29. Ward, T., Yates, P. M., & Willis, G. M. (2012). The Good Lives Model and the Risk Need Responsivity Model: A critical response to Andrews, Bonta, and Wormith. *Criminal Justice and Behavior*, 39, 94–110.
30. Žilinskienė, L., Tumilaitė, R. (2011). Resocializacijos modeliai ir jų taikymas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2 (29), 285–313.

The Effectiveness of Resocialization Carried out in the Interrogation Isolator from the Perspective of Convicts

Summary

In recent years, in the Lithuanian science (Sakalauskas, 2007–2017; Uscila, 2012, 2015; Vaičiūnienė, 2017, etc.) and in the policy of custodial sentences, in terms of convicts' social integration into society, in addition to the concept *social rehabilitation*, a wider term *resocialization* is used, as well as the differences between these concepts are perceived. Resocialization covers a wider context, and a number of assumptions determine the success of the resocialization of a convict in the imprisonment institutions. The implementation of resocialization requires not only the material and human resources of statutory institutions. In order to succeed in integrating a person into the society, a personalized access, the motivation of a convicted person himself/herself to change his/her behaviour have become important, the forces of enforcement authorities, the society (NGOs, volunteers, etc.), the continuing assistance to the person upon his/her release have been concentrated.

Lithuania is taking the first steps in systematically managing the resocialization of imprisoned persons. Institutions of imprisonment face major challenges, because the successful rehabilitation of convicts requires the creation of appropriate conditions (close to life under release), to have the competent staff capable to identify the most serious motives of an offender and to individualize their needs to change, to have well-thought out programs of social adaptation, employment, etc., for whose implementation it is necessary to attract more people. Large public funds imply the need to assess whether the process of resocialization is effective.

Summarizing the indicators which are currently used in imprisonment institutions and discussed by scholars as inadequate for assessing the effectiveness of resocialization (reduction of crime recidivism, the number of social rehabilitation programs and the number of convicts involved in them, the number of employees who acquired the competences necessary for the implementation of social rehabilitation process, etc.), the question is raised how to objectively evaluate the effectiveness of resocialization. Having found that the researchers (Schapland, Bottoms, Farrall, McNeill, Priede, Robinson, 2012) of the countries (Germany, England, the USA), which have best practices in the resocialization of convicts, advocate the use of subjective research in assessing the effectiveness of the resocialization process in imprisonment institutions, the survey was carried out in Šiauliai Interrogation Isolator to assess the effectiveness of the process of the social integration of convicts into society (the purpose of resocialization).

For the survey carried out at the beginning of 2017, 397 men and women, who were imprisoned in Šiauliai Interrogation Isolator (hereinafter ŠII, the Isolator), were selected as the respondents. Answers to questions

were provided by 279 respondents. The content of the quantitative research was expressed in five main thematic groups of questions: demographic, the evaluation of the activities of the Isolator social rehabilitation specialists, the change of services provided by an organization and their management, the efficiency of resocialization and social rehabilitation, and the influence of the environment on the convict's resocialization.

The structural composition of the 279 respondents according to gender is as follows: 95% of them indicated "a man", 5% – "a woman". According to the age, the persons of 18–40 years old (76%) prevailed in the research. Other age groups: 22% (41–55 years old) and more than 1% (56 years old and over). According to the education, a significant part of persons (47.7%) have the basic education, others have vocational (22.9%) and primary (21.5%) education. Out of them, 22 persons (7.9%) claimed that they have higher education (most of them were the arrested). Furthermore, 49.8 % of persons are imprisoned for the first time, 48.7% of respondents indicated, that they had served the custodial sentence before, the rest of the convicts did not mark this point in the questionnaire. In the research, the convicts were divided into: *arrested persons*, *sentenced persons* and *sentenced persons to imprisonment*.

The results of the research showed that in this research we once again have actualized the strategic tasks of the last years of Lithuanian imprisonment institutions in the implementation of resocialization; we have indicated the strengths and weaknesses of an individual institution (in this case, in ŠII) in implementing the resocialization of the convicts; we have received the feedback from convicts about the quality and needs of the social rehabilitation measures implemented by Šiauliai Interrogation Isolator.

Obviously, convicts see the benefits of resocialization for convicts in general and for themselves. In assessing critically the inadequate preparation of staff for the effective implementation of the planned social rehabilitation measures, the domestic and physical infrastructure of the interrogation isolator, the convicts are in favour of various employment opportunities (mostly work activity, physical education) and primarily organized in the open air. They appreciate the efforts of the heads of the social rehabilitation units devoted for their resocialization, however, they would like to get more of psychological help.

Summing up the ideas provided by convicts, it is clear that in Šiauliai Interrogation Isolator, which until 2026, will be moved from the city centre of Šiauliai to the modern complex in Šiauliai district, the changes are necessary. The officials' attitude towards the convicts has to change as well: the respondents who participated in the survey noted the unacceptable behaviour of the officials

with the convicts. Household and physical conditions that respect human dignity are necessary. More help from psychologists and the examples of best practices are needed. The effectiveness of resocialization would be increased by meeting the demand for employment, and more employment measures in the open air. Developing democratic processes in the society should make it easier for convicts to take part in decision-making on

their household conditions, employment programs, etc., to carry out a wider campaign of information on the possibility of convicts to learn, because currently only a small percentage of convicts use the adult learning centre established in the Isolator.

Keywords: social resocialization of convicts, social rehabilitation of convicts, imprisonment institution.